

PARA POLİTİKALARI İŐİŐİNDA TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Giriő

Küresel krizin ardından ülkelerin uyguladıkları genişletici para ve maliye politikaları ile dünya ekonomisi yeniden büyüme sürecine girmiş, gelişmiş ülkelerde büyüyen bütçe açıkları ve borç sorunu, gelişmekte olan ülkelerde ise hızlı büyümenin neden olduğu cari açık ve artan enflasyonist baskılar görülmüştür. Küresel dengesizliklerin azaltılması ve uzun dönemli istikrarın tesisi önem arz etmekte, bu konuda etkin bir düzenleme ve denetim yapısına sahip finans sektörünün belirleyici olacağı öngörülmektedir. Finans sektörünün rehabilitasyonunda sektörel ağırlığı büyük olan bankaların yeniden yapılandırılması önem taşımaktadır. Türk bankacılık sistemi de 2001 krizi sonrası büyük ölçüde rehabilite edilmiş, böylece 2008 yılında yaşanan küresel krizi küçük kayıplarla atlatabilmiştir. Yüksek bir büyüme potansiyeline sahip olan Türk bankacılık sektörü gelişimini sürdürürken, ekonomik faaliyetleri de desteklemeye devam etmiştir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) da birçok merkez bankası gibi fiyat istikrarı yanında finansal istikrarı da hedeflemeye başlamıştır. TCMB dünyada devam eden belirsizlik ortamında kredi büyümesi ve döviz kurlarındaki aşırı dalgalanmalara karşı bir koruma sağlamak ve finansal riskleri sınırlamak amacıyla geleneksel para politikası uygulamalarından farklı geleneksel olmayan para politikası araçlarını uygulamaya koymuştur.

Çalışmada 2008 küresel krizinin ardından dünya ve Türkiye ekonomisinde yaşanan gelişmelere genel hatlarıyla değinilmiş, ardından Türk bankacılık sektörünün yapısı ele alınmış ve TCMB para politikası uygulamalarının Türk bankacılık sektörüne etkileri incelenmeye çalışılmıştır.

1. Küresel Krizin Ardından Dünya ve Türkiye Ekonomisindeki Gelişmeler

2008 yılında yaşanan küresel krizin ardından tüm dünya ülkelerinde ekonomik faaliyetlerin arttırılması ve büyümenin yeniden yakalanması çabaları sürdürülmüş, hızlı bir toparlanma sürecine girilmiştir. Ancak dünya ekonomisi 2013 yılında %3 ile beklenenden daha yavaş büyümüş toparlanma yavaşlayarak devam etmiştir.

Özellikle gelişmiş ülkelerde, finansal sektör yeniden işlevsel hale getirilmeye çalışılmış, bu amaçla finansal sektöre likidite ve/veya sermaye desteği sağlamaya yönelik

* Prof.Dr.Eriřah ARICAN, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Y.O., Bankacılık Bölümü, erisaharican@marmara.edu.tr

** Doç.Dr.Başak TANINMIŞ YÜCEMEMİŞ, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Y.O., Bankacılık Bölümü, basakyuce@marmara.edu.tr

genişletici para politikaları uygulanmış ve iç talep artışı genişletici maliye politikaları ile desteklenmiştir. Gelişmiş ülkeler 2013 yılında %1.3 büyürken, gelişmekte olan ülkeler %4.7 ile büyümelerini daha yüksek hızlarda sürdürmüşlerdir. Küresel piyasalarda risk iştahı azalmıştır. Emtia ve temel enerji fiyatlarının olumlu seyri neticesinde enflasyon düşük düzeyde kalmış (2013 yılında gelişmiş ülkelerde %1.4, gelişmekte olan ülkelerde %5.8), çok sayıda ülkenin merkez bankaları politika faiz oranlarını en düşük düzeylerine çekmiş, reel faiz oranları sıfıra yakın veya sıfırın altında kalmıştır. Gelişmiş ülkelerde kamu borç stokunun düzeyi ve bankacılık sektöründeki sorunlar faiz oranlarının düşük düzeyde kalmasına neden olmuştur. Bu ülkelerin çoğunda hızla büyüyen bütçe açıklarının etkisi yanında finansal sektöre sağlanan desteklere bağlı olarak ülkelerin borç stokunun milli gelire oranı hızla artmış 2010 yılında %90, 2013 yılında ise %106 seviyelerini görmüştür. Gelişmekte olan ülkelere ise aynı oran 2010 yılında %40, 2013 yılında ise %34.5 olarak düşük düzeylerde seyretmiştir.

Kriz sonrası 2010'a kadar ülkelerin finansal kurumlarının denetlenmesinde etkinliğin artırılması amacıyla sermaye yeterliliği, risk yönetimi, likidite, gözetim ve denetime ilişkin yaklaşımlar yeniden ele alınmıştır. Gelişmiş ülkelerin aksine gelişmekte olan ülkelere kredi piyasaları büyümüş, yüksek büyüme potansiyeli yakalanmış, tasarruf dengesi yükselmiş, kamu dengesi ve borçları düşük düzeyde kalmış, enflasyon baskısı düşük seyretmiş ve finansal sektörde ciddi sorunlar görülmemiştir.

2014 yılına gelindiğinde ise, ekonomik performansın iyileşmesine bağlı olarak Amerika Merkez Bankası likidite artışını yavaşlatacağını açıklamış, ülkede uzun vadeli faiz oranları yükselmiştir. Gelişmekte olan ülkelere ise sermaye girişi yavaşlamış, bazı ülkelere sermaye çıkışı olmuş, uluslararası borçlanma maliyeti yükselmiş, küresel sermaye makro dengesizliklere duyarlı hale gelmiştir. Çok sayıda gelişmekte olan ülkede ulusal paralar değer yitirmiş, faiz oranları yükselmiş, varlık fiyatları hızla düşmüştür. Birçok ülke, bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması kapsamında bankaların mali yapılarını güçlendirecek ve işlevlerini arttıracak önlemler almaya devam etmiştir.

Türkiye ekonomisi de küresel kriz nedeniyle 2009 yılında %5 negatif büyümüş, 2010 yılı itibarıyla ise hızlı bir toparlanma sürecine girerek %8.9'luk bir büyüme potansiyeli yakalamıştır. Bu büyüme sürecinde sabit sermaye yatırımları ile iç talepteki genişleme etkili olmuş, dış talep ise gelişmiş ülkelerin yavaş büyümesine bağlı olarak sınırlı kalmıştır. 2013 yılına gelindiğinde büyüme %4 ile hedef düzeye yakın gerçekleşmiştir. Ekonomik canlanma sayesinde 2009'da %13.5 olan işsizlik oranı sırasıyla 2010 yılında %11.4'e, 2013 yılında ise %9.7'ye gerilemiştir. Artan sermaye girişine bağlı olarak kriz sonrası TL değerlenmiş, ithalat hızla büyümüş, cari işlemler açığı genişlemiştir. Merkez Bankası'nın döviz rezervleri artmıştır. Enflasyon beklentisi ise genel olarak enflasyon hedefine yakın seyretmiştir. Tüketici enflasyonu 2010'da %6.4 olurken, 2013 yılına gelindiğinde %7.4 düzeyinde gerçekleşmiş ve öngörülen düzeyin üzerinde artmıştır. Enerji fiyatlarının düşmesi enflasyonu aşağı yönde etkilese de, iç talep artışının hızlanması, TL'nin değer kaybı ve gıda fiyatlarının artması enflasyonu yukarı yönde etkilemiştir.

Merkez Bankası küresel krizin büyüme ve finansal sektör üzerindeki olumsuz etkilerini sınırlandırmak amacıyla politika faizlerini 2010 yılında düşürmüş, piyasaların

normale döndüğü gerekçesiyle, parasal sıkılaştırma sürecine girilmiştir. Buna bağlı olarak zorunlu karşılık oranları yüksek tutulmuş, rezerv opsiyon katsayıları da arttırılmıştır. Politika faizindeki düşüş 2013 yılında da sürmüştür. Ancak yılın ikinci yarısında sermaye girişinin yavaşlaması, yurtiçinde siyasi alanda yaşanan gelişmeler, portföy tercihlerindeki değişimler, para ikamesinin hızlanması gibi nedenlerle TL yabancı paralar karşısında değer kaybetmeye başlamıştır. Merkez Bankası faiz oranlarını yükseltirken, likiditeyi sıkılaştırıcı bir politika izlemiştir. Merkez Bankası döviz piyasasında yaşanan istikrarsızlığı önlemek ve likidite sağlamak amacıyla döviz satarak döviz arzını arttırmıştır. Buna rağmen döviz rezervleri 2013 yılı sonunda 110 milyar dolara yükselmiştir.

Ekonomideki hızlı toparlanma maliye politikası hedeflerinin de öngörüler çerçevesinde gelişmesini sağlamış, kamu kesiminde disiplinli yaklaşım korunmuştur. Bütçe açığının GSYİH'ya oranı 2010'da %4'e, 2013'te ise %1.2'ye gerilemiştir. 2010 yılında %0.5 olan faiz dışı fazlanın GSYİH'ya oranı, 2013'te %2'ye yükselmiştir. İç borç stokunun GSYİH'ya oranı ise 2010 yılında %32'ye gerilemiş, düşüş takip eden yıllarda da sürmüş ve 2013 yılında %26 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Türkiye'de dış ticaret açığı her geçen yıl artışını sürdürmüş ve 2013 yılında 100 milyar dolara yükselmiş, ihracatın ithalatı karşılama oranı ise %60 seviyesine gerilemiştir. Dış ticaret açığındaki artış nedeniyle cari işlemler dengesi açığı beklenenden daha hızlı büyümüş, 65 milyar dolara ulaşmıştır. Ülkenin dış borç stokunun GSYİH'ya oranı da 2010 yılında %38 iken, geçen yıllar içerisinde yükselerek 2013'te %47'ye ulaşmıştır. Dış borç stokunun %31'i kamu kesimine, %69'u ise özel sektöre aittir.

Küresel krizin ardından Türkiye ekonomisi hızla toparlanırken, finansal sektör de büyümeye destek olmuştur. Türk hükümeti tarafından açıklanan 2014-2016 dönemini kapsayan Orta Vadeli Program hedefi çerçevesinde, dünya ekonomisinde yaşanmakta olan belirsizlik ortamının Türkiye ekonomisine olan etkilerini asgari düzeyde tutarak, bir yandan cari açığı düşürmek, diğer yandan büyümeyi artırmak amaç edinilmiştir. 2015 ve 2016 yılları için %5'lik bir büyüme hedefi konulmuş, yine %5'lik bir enflasyon hedefi belirlenmiş, cari işlemler açığının GSYİH'ya oranının %5.4 seviyesine gerilemesi hedeflenmiş ve kamu kesimi dengesi açığı ile kamu kesimi borç stokunun GSYİH'ya oranının dönem içerisinde azalması öngörülmüştür.

2. Türk Bankacılık Sektörünün Genel Görünümü

Son beş yılda, küresel piyasalarda yaşanan yüksek riskli ve belirsiz ortamda Türkiye'de finansal istikrar güçlü bir görünüm sergilemiştir. Finansal sektörün önemli bir kısmını oluşturan bankacılık sektörü de aynı süreçte gösterdiği başarılı performans ile ekonomik faaliyetlerin finansmanı işlevini sağlıklı şekilde sürdürmüş ve parasal aktarım mekanizmasındaki rolünü iyi oynamıştır. 2013 yılına ait temel göstergeler, bankacılık sektörünün risklere dayanabilecek ve büyümeyi destekleyebilecek güçte bir bilanço yapısına sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca operasyonel altyapısı yeni teknolojiler ile desteklenmekte, bir yandan şube ağı hızla gelişirken diğer yandan artan mobil uygulamalar ile bankacılık sektörü kredi dışı finansal hizmetleri de çeşitlendirme yoluna giderek finansal

sektörün büyümesine katkı sağlamaktadır. Aşağıda Türk bankacılık sektörünün genel görünümü verilerle incelenmeye çalışılmıştır.

Tablo 1. Türk Bankacılık Sektöründe Banka ve Şube Sayıları

Banka Türleri	2009		2010		2013	
	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube
Mevduat Bankaları	32	8.991	32	9.423	32	10.981
Kamu	3	2.530	3	2.744	3	3.397
Özel	11	4.390	11	4.582	11	5.339
Fon	1	1	1	1	1	1
Yabancı	17	1.070	17	2.096	17	2.244
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	45	13	42	13	40
Toplam	45	9.036	45	9.465	45	11.023

Kaynak: TBB.

Türkiye’de 2001 krizi sonrası 2002 yılında, 40’ı mevduat, 14’ü kalkınma ve yatırım bankası olmak üzere toplam 54 banka faaliyet göstermekteydi. Geçen yıllar içerisinde bankaların sayısı azalmış, 2013 yılında mevduat bankaları 32’ye, kalkınma ve yatırım bankaları da 13’e olmak üzere toplam banka sayısı 45’e düşmüştür. Kamu bankalarının sayısı değişmemiş, 9 özel banka kapanmış, fondaki bankalar 2’den 1’e düşmüştür. Banka sayıları azalmasına rağmen şube sayıları artmaya devam etmiştir. Şube sayısındaki artışın tamamı mevduat bankaları grubunda olmuştur.

Tablo 2. Türk Bankacılık Sektöründe Yoğunlaşma (%)

	2009	2010	2013
İlk beş banka			
T.Aktif	63	63	58
T.Mevduat	66	66	59
T. Krediler	55	57	56
İlk on banka			
T.Aktif	87	87	86
T.Mevduat	91	91	90
T.Krediler	85	86	85

Kaynak: TBB.

Sektördeki yoğunlaşma yüzdeleri incelendiğinde ilk beş bankada daha fazla olmakla birlikte ilk beş ve ilk on bankanın toplam aktifler, mevduat ve krediler içindeki paylarının azaldığı görülmektedir. Bu durum söz konusu bankaların dışında kalan bankaların da rekabet gücünün yükselmeye başladığının bir göstergesidir. İlk beş banka içinde 2013 yılında 1 kamu ve 4 özel banka yer alırken, ilk on banka arasında 3 kamu, 5 özel ve 2 yabancı sermayeli banka yer almıştır.

Tablo 3. Türk Bankacılık Sektörünün Aktif Büyüklüğü ve Yapısı

Aktif Kalemler	2010 (Milyar TL)	Yüzde Pay	2013 (Milyar TL)	Yüzde Pay
Likit Aktifler	99	10	247	15
Finansal varlıklar	286	30	282	17
Krediler ve Alacaklar	498	52	992	61
Takipteki Krediler	19	2	27	2
Özel karşılıklar	16	2	21	1
Duran Aktifler	24	3	34	2
Reeskontlar	28	3	41	3
Diğer Aktifler	28	3	40	2
Toplam Aktifler	964	100	1.636	100

Kaynak: BDDK.

Türk bankacılık sektöründe toplam aktif büyüklüğü 2013 yılında 1.636 TL'ye (768 Milyar dolar) yükselmiştir. Türk lirasının %20 değer kaybı nedeniyle toplam aktifler dolar bazında %5 artış kaydetmiştir. Toplam aktiflerin GSYİH'ya oranı %105 olurken, katılım bankaları da sisteme dahil edildiklerinde oran %111'e (1.732 milyar TL) yükselmektedir. Kaynakların %61'i kredilere, %17'si finansal varlıklara (menkul kıymet portföyüne), %15'i ise likit aktiflere ayrılmıştır. Geçen süreçte kredi hacmi artmış, krediler yaklaşık üçte bir oranında paylarla büyük işletmeler, KOBİ'ler ve bireyler arasında geniş bir risk yelpazesinde dağıtılmıştır. Bireysel krediler ağırlıklı olarak tüketici ve konut kredilerinden oluşmuştur. Kredilerin %70'i Türk lirası, %30'u ise yabancı para kredilerden ibarettir. Toplam aktifler içinde menkul kıymet portföyünün payı ise azalmaya devam etmiştir.

Tablo 4. Kredilerin Dağılımı

Kredi Türleri	2010 (Milyar TL)	Yüzde Pay	2013 (milyar TL)	Yüzde Pay
Kurumsal	382	68	748	68
KOBİ	126	24	280	25
Bireysel	182	32	353	32
Kredi Kartları	49	9	100	9
Tüketici ve Konut	133	24	253	23
Konut	62	11	111	10
Otomobil	6	1	9	1
Tüketici	65	12	133	12
Toplam	564	100	1.101	100

Kaynak: BDDK.

Tablo 5. Türk Bankacılık Sektöründe Pasif Büyüklüğü ve Yapısı

Pasif Kalemler	2010 (Milyar TL)	Yüzde Pay	2013 (Milyar TL)	Yüzde Pay
Mevduat	584	61	884	54
Türk Lirası	411	43	557	34
Yabancı	173	18	327	20
Mevduat dışı	188	20	439	27
Öz Kaynaklar	129	13	185	11
Ödenmiş Sermaye	45	5	54	3
Geç. Yıl K/Z	21	2	-18	-1
Dönem K/Z	-18	-2	24	1
Diğer Pasifler	63	6	128	8
Toplam	964	100	1.636	100

Kaynak: BDDK.

Bilanço büyüklüğündeki artış ağırlıklı olarak mevduat ve mevduat dışı kaynaklardaki büyümeden kaynaklanmıştır. Bilançonun yarısından fazlası yerleşiklere ait olan mevduat ile finanse edilmiştir. 2013 yılında pasif kalemler içerisinde mevduatlar %54 pay alırken, bu payın % 34'lük kısmı Türk lirası mevduatlardan, % 20'lik kısmı ise yabancı mevduatlardan oluşmuş, mevduat dışı kaynakların (Çoğu yabancı para cinsinden ve yurtdışı bankalardan kullanılan kredilerden oluşur) payı ise 2010 yılından sonra yükselme trendine girerek Türk lirasının değer kaybetmesinin etkisiyle %27 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2013 yılı için Türk lirası mevduatın toplam mevduat içindeki oranı kamu bankalarında %72, özel bankalarda %57 ve yabancı bankalarda %64 düzeyindedir. Bu durum Türkiye'de kamu bankalarının piyasa yapıcısı rolünü üstlendiğini net bir şekilde göstermektedir. Toplam mevduatın ortalama vadesi ise finansal sisteme olan güvenin artması ile her yıl uzayarak 2013'te 2.9 aya ulaşmıştır. Mevduatın krediyi karşılama oranı ise 2009 yılında %75 düzeyinde iken her geçen yıl artmış ve 2013 yılına gelindiğinde %111 seviyesine yükselmiştir.

Öz kaynaklar kalemi Türk lirası bazında yükselmiş, ancak sabit fiyatlarla hesaplandığında 2010 yılında %13 düzeyinde iken 2013 'te %11 seviyesinde kalmıştır. Öz kaynaklardaki artışın yavaşlama nedeni faiz oranlarındaki artışa, TL'nin değer kaybetmesine ve kar hacmindeki yavaş büyümeye bağlanmıştır. Türk bankacılık sektöründe küresel kriz sonrası net dönem karı ise 2009 yılında 19.4 milyar TL seviyesinde gerçekleşmiş, 2010 yılında 21.3 milyar TL'ye yükselmiş, 2011'de biraz düşse de 2013'te tekrar yükselme eğilimi göstererek 22.6 milyar TL'ye ulaşmıştır. Faiz oranlarındaki yükseliş nedeniyle faiz marjının daralması, TL'nin değer kaybı ve kredi riskleri için ayrılan karşılıklardaki artış kar hacmini sınırlayan etkenler olmuştur.

Bankacılık sektöründe 2013 yılında Türk lirası aktifler %19, Türk lirası pasifler ise %14 artmıştır. Buna karşılık, yabancı para aktifler %42, pasifler ise %47 büyümüştür. Bilanço dışı işlemlerde, özellikle kur ve faiz riskinin yönetilmesine yönelik olarak türev işlemler fazlasıyla gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle net döviz pozisyonu 581 milyon dolar açık verse de riski düşük düzeylerde seyretmiştir.

Tablo 6. Takipteki Krediler (Toplam Kredilere Oranı, %)

Kredi Türleri	2009	2010	1013
Kurumsal	4.8	3.3	2.6
KOBİ	-	-	3.2
Bireysel	6.0	4.1	2.9
Kredi Kartları	10.3	7.9	5.0
Tüketici ve Konut	4.3	2.8	2.0
Konut	2.1	1.4	0.6
Otomobil	10.3	6.0	2.9
Tüketici	5.5	3.7	3.1
Toplam	5.2	3.5	2.7

Kaynak: BDDK.

Tahsili gecikmiş alacakların kredilere oranı geçen yıllar içerisinde düşüş göstermiş, 2013 yılında %2.7 olmuştur. Tahsili gecikmiş alacak oranı işletmelerde giderek azalmış %2.6 seviyesine gerilemiştir. Bireysel kredilerde de takipteki alacakların oranı yarı yarıya azalmış, ancak kredi kartları %5 ile en yüksek düzeyde kalmıştır. Takibe düşen tüketici kredileri de %3.1 düzeyinde gerçekleşmiştir. KOBİ kredilerinde ise tahsili gecikmiş alacak oranı %3'tür.

Tablo 7. Bankacılık Sektörü Sağlık Göstergeleri

Yıllar	2009	2010	2011	2012	2013
Sermaye Yeterliliği					
Öz Kaynaklar/ T. Aktifler	13.3	13.4	11.9	13.4	11.3
Özkaynaklar/(Kredi+Piyasa+Operasyonel Risk İçin Gerekli Sermaye Yükümlülüğü)	20.9	19.2	16.7	18.1	15.4
Aktif Kalitesi					
Finansal Varlıklar(net)/T. Aktifler	35.2	32.1	26.1	22.7	18.8
T. Krediler ve Alacaklar/T.Aktifler	47.7	52.9	57.2	59.2	62.1
T. Krediler ve Alacaklar/T.Mevduat	75.1	82.8	95.0	99.9	107.7
Takipteki Krediler(net)/T. Krediler ve Alacaklar	0.8	0.6	0.5	0.7	0.6
Likidite					
Likit Aktifler/T. Aktifler	33.0	32.8	30.9	31.3	28.5
Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler	54.3	54.7	53.4	56.6	54.1
Karlılık					
Net Dönem Karı(Zararı)/T.Aktifler	2.4	2.2	1.6	1.7	1.4
Net Dönem Karı(Zararı)/Öz Kaynaklar	18.3	16.5	13.8	13.0	12.8
Gelir-Gider Yapısı					
Net Faiz Geliri/Toplam Faaliyet Gelirleri	56.7	58.9	61.3	61.7	59.1
Personel Giderleri/Diğer Faaliyet Giderleri	45.5	44.4	45.1	44.9	43.3
Faiz Dışı Gelirler(Net)/Diğer Faaliyet Giderleri	73.6	76.5	71.6	66.5	64.6

Kaynak: TBB.

Türk bankacılık sektörüne ait sağlık göstergeleri incelendiğinde sektörün sağlıklı olduğu sonucu çıkarılabilir. Sektörde sermaye yeterliliği rasyosu yaklaşık %20'lerden gerileyerek 2013'te %15.4 düzeyine kadar düşse de yasal ve uluslararası standartlar çerçevesinde yüksek seviyesini korumuştur. Sermaye yeterliliği rasyosu kredi stokundaki hızlı

büyüme, yabancı para kredilerin TL karşılıklarının artması ve bireysel kredilerde risk ağırlıklarının yüksek olması nedeniyle gerilemiştir. Aktiflerin öz kaynak kaldıraç oranı düşüş eğilimi göstererek %11.3 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu durum sektörün finansman riskini yükseltmektedir. Sektörde öz kaynak karlılığı sürekli düşüş göstermiş ve 2013 yılında %12.8 olmuştur. Benzer şekilde sektörde aktif karlılığı da azalarak %1.4 seviyesinde gerçekleşmiştir. Takipteki kredilerin azalması ve mevduatın krediyi karşılama oranının yükselmesi sektörün aktif kalitesini bir nebze yükseltmiştir.

3. TCMB Para Politikası Uygulamalarının Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri

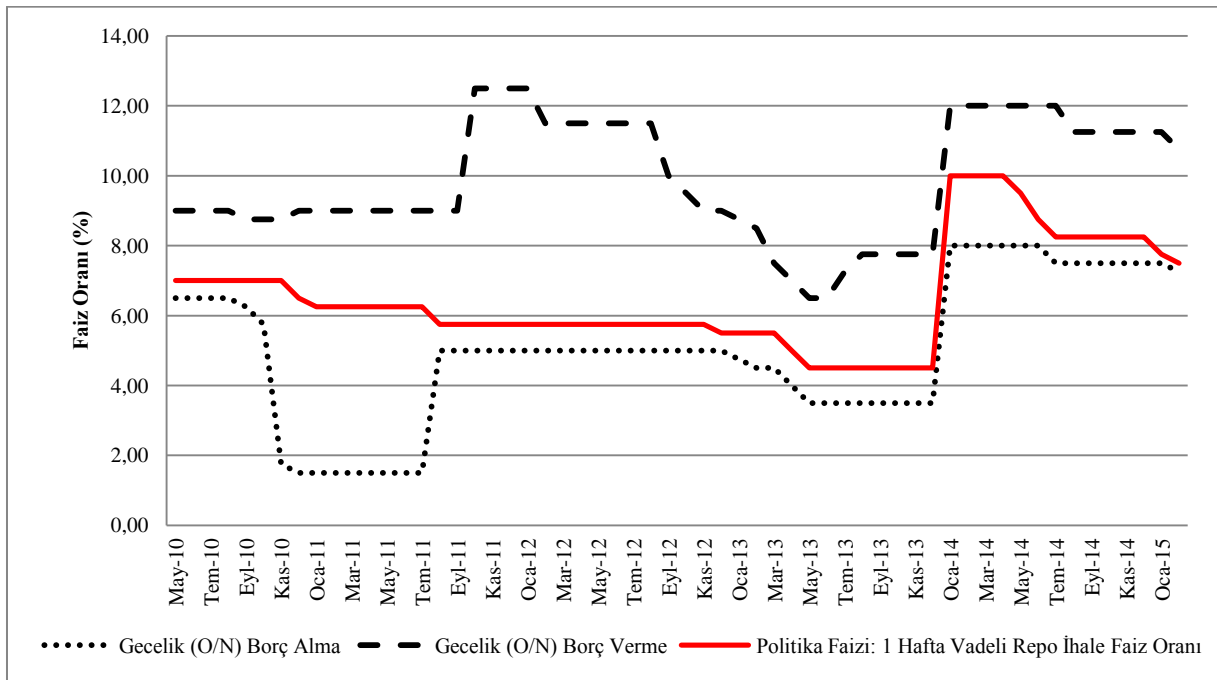
TCMB'nin temel amacı fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmektir. Bu noktada istenen politika hedefleri parasal istikrar ile beraber ekonomik büyümenin ve istihdam kaynaklarının da desteklenmesi şeklinde belirlenmesine olanak sağlamaktır. Ancak bu çalışma içerisinde kriz sonrası süreçte TCMB'nin izlediği politikaların bankacılık sektörü üzerindeki etkileri irdelenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda TCMB, tüm para politikası araçlarını belirlenen enflasyon hedefine ulaşmaya yönelik olarak kullanmaktadır. Ancak Türkiye'de uygulanan para politikalarında son yıllarda fiyat istikrarı hedefinin finansal istikrardan ayrı düşünülemeyeceği, fiyat istikrarından taviz vermeden finansal istikrarın da gözetilmesi gerektiği görüşü öne çıkmaya başlamıştır. Bu çerçevede TCMB'de para politikasındaki nihai amacı olan fiyat istikrarı ve finansal istikrara ulaşabilme konusunda 2010 yılı sonu itibariyle araç çeşitliliğine giderek krediler ve döviz kuru kanallarını ayrı ayrı etkileyebileceği bir yapı oluşturmuştur. TCMB yeni politika çerçevesinde (i) faiz koridoru, bir haftalık repo faizi ve likidite yönetim araçlarını (ii) zorunlu karşılıkları politika araçları olarak benimsemiştir.

TCMB para politikasını uygularken piyasa faizlerini ve likiditesini etkilemek için kullandığı faiz koridoru ile piyasada ihtiyacı olan bankalara kısa vadeli (günlük veya haftalık) likidite sağlayabildiği gibi, fon fazlası olanlardan da gecelik vadede borç alabilmektedir. Faiz koridorunun arasında kalan 1 hafta vadeli repo ihale faiz oranı politika faiz oranı olarak belirlenmiştir. Ekonominin daralma dönemlerinde bankalar sıkı bir kredi arz politikası izlemekte, bu durum faiz koridorundaki aralığın fazla olduğunu göstermektedir. Ekonominin genişleme dönemlerinde ise faiz koridoru daralmaktadır. Para politikası aracılığıyla faiz farkının daraltılmasının ve dalgalanmaların azaltılmasının finansal piyasalarda istikrarı sağlayacağı düşünülmektedir.

Para politikalarına ilişkin küresel belirsizlikler, döviz kuru hareketleri, enflasyon görünümündeki nispi bozulma ve finansal piyasalardaki oynaklık makro-finansal istikrarın görünümünü etkilemiştir. Ancak, para politikasının temkinli uygulanması, alınan makro ihtiyati tedbirler ve nispeten azalan belirsizliklerle birlikte ekonomik ve finansal istikrarı tehdit edebilecek oynaklık, kırılmalık ve risk primi kısmi olarak düşmüştür. Risk primlerindeki iyileşme faiz oranlarının düşmesini, faiz riskine olan duyarlılığın azalmasını ve getirilerin daha yatay seyretmesini sağlamıştır. Aynı zamanda Türk bankacılık sisteminin mevcut karlılık ve öz kaynak seviyesi faiz riskine olan duyarlılığın makul düzeyde kalmasını sağlamıştır.

Grafik 1'de görüldüğü üzere TCMB, 2010 yılının sonlarından itibaren asimetric faiz koridorunu aktif bir politika aracı olarak kullanmaya başlamıştır. Böylece günlük ve haftalık

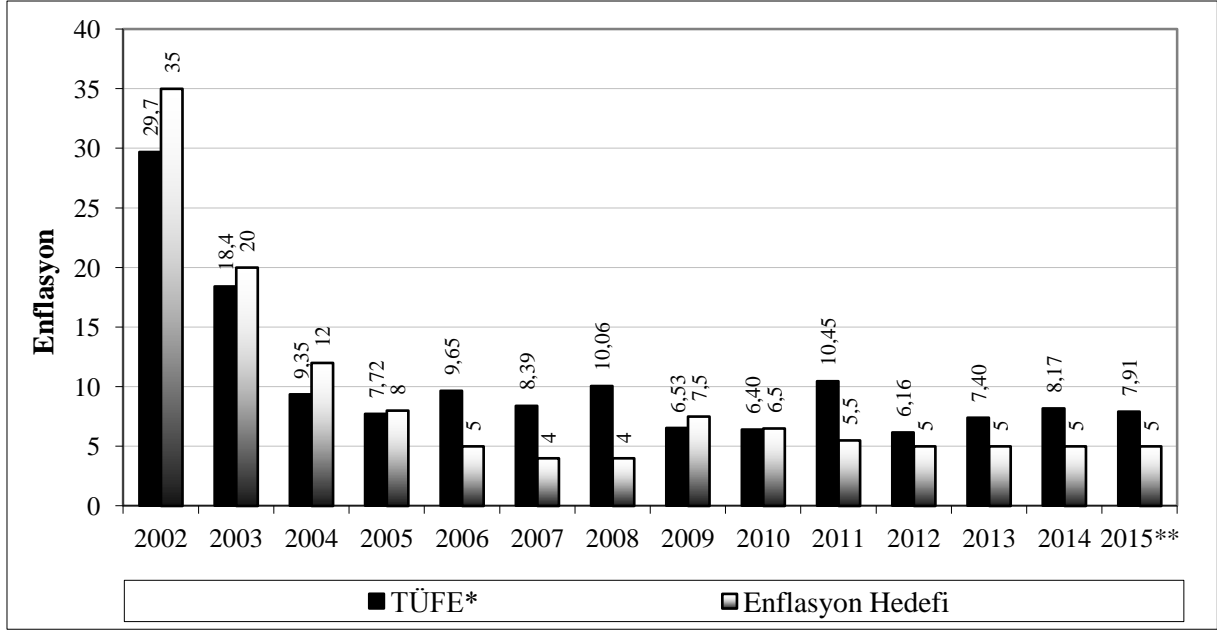
olarak para pozisyonuna "ince ayar" yapılabilir hale gelmiştir. Bu para politikası aracı ile hem krediler hem de döviz kuru kontrol edilecektir. TCMB kısa vadeli sermaye akımlarını caydırmak amacıyla ve 2010 yılının sonlarına doğru aşırı değerlenen Türk lirasının finansal istikrarı tehdit etmesi nedeniyle, faiz koridorunu aşağı yönlü genişletmiştir. Aynı zamanda zorunlu karşılıklar da kredi hacminde gözlenen yüksek artışın sınırlanması amacıyla kademeli olarak artırılmıştır. 2011 yılının sonlarından itibaren TCMB'nin faiz koridoru üzerindeki stratejisi değiştirilmiş ve faiz koridorunun üst sınırını oluşturan TCMB gecelik borç verme faizi daha aktif olarak kullanılmıştır. Bu doğrultuda, TCMB faiz koridorunun üst sınırını 2011 yılı Ekim ayında yükseltmiş ve dönem dönem likiditeyi sıkılaştırmıştır. 2012 yılında kredi büyümesinin finansal istikrarla uyumlu olarak, makul seviyelere inmesinde faiz koridoru ve likidite politikasının aktif olarak kullanılması önemli bir rol oynamış ve faiz koridorunun kredi arzına yönelik makro ihtiyati bir araç olarak da değerlendirilebileceğine işaret edilmiştir.

Grafik 1. TCMB Faiz Koridoru

Kaynak: TCMB, Para Politikası, Merkez Bankası Faiz Oranları, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Para+Politikasi/Merkez+Bankasi+Faiz+Oranlari>, den alınan veriler derlenerek tarafımızdan çizilmiştir.

Enflasyonun 2013 yılında % 5 olan hedefle uyumlu seviyelerde tutulması amaçlanırken finansal istikrar da gözetilmeye devam edilmiştir. Ancak 2013 yılı Mayıs ayı sonrası Türk Lirası'nda yaşanan belirgin değer kaybı enflasyonu ve enflasyon beklentilerini olumsuz etkilemiş, TCMB makro finansal riskleri gözeterek temkinli bir para politikası uygulamıştır. 2013 yılında uygulanan ek parasal sıkılaştırmanın etkinliğini artırmak amacıyla gecelik borç verme faiz oranı artırılarak faiz koridoru yukarı yönlü genişletilmiştir. Ayrıca, etkin likidite yönetimi ile kısa vadeli faizlerin koridorun üst sınırına yakın gerçekleşmesi sağlanmıştır.

Grafik 2. Enflasyon Oranları (TÜFE, %) (2002-2015)

Kaynak: TCMB, Enflasyon Hedefleri, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Para+Politikasi/Fiyat+Istikrari/Enflasyon+Hedefleri>, (07.05.2005).

* Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişimi göstermektedir.

** 2015 yılı verisi Nisan ayına aittir.

2014 yılında ise iç ve dış piyasalarda risk algılamasını olumsuz etkileyen gelişmeler yaşanmıştır. Bu süreçte Türk lirasında belirgin bir değer kaybı ve risk priminde kayda değer bir artış gözlenmiştir. Merkez Bankası bu gelişmelerin enflasyon ve makroekonomik istikrar üzerindeki olumsuz yansımalarının sınırlandırılması çerçevesinde, fiyat istikrarını sağlamak amacıyla güçlü bir parasal sıkılaştırma yapmaya karar vermiştir. Bu doğrultuda, bir hafta vadeli repo faiz oranı yüzde 4,5'ten yüzde 10'a çıkarılmıştır. Enflasyon görünümünde önemli bir iyileşme sağlanana kadar bu sıkı duruşun sürmesi beklenmektedir. Diğer yandan ise Merkez Bankası tarafından ağırlıklı olarak enflasyona endekslenen faiz indiriminin yolu döviz kurlarının aşağıya çekilmesinden geçmektedir. Dolayısıyla döviz kuru düşmezse agresif faiz indiriminin yapılması da zor gözükmektedir.

Son dönemlerde uygulanan sıkı para politikası, finansal koşullarda görülen sıkılaşma ve alınan makro ihtiyati önlemler bankacılık sektöründe kredi büyümesinin makul seviyelerde gerçekleşmesini sağlamış, kredi riski görünümüne olumlu katkı yapmış ve enflasyon baskısını azaltmıştır. Kredi kalitesinde kayda değer bir değişim olmamıştır. Ancak bazı kredi türlerinde (KOBİ, bireysel ve ihtiyaç kredilerinde) tahsili gecikmiş alacaklar oranının artmaya başlaması, kredi riskinin finansal istikrar açısından yakın takibini gerekli kılmaktadır.

Olası likidite şoklarına karşı bankacılık sektörü yeterli likiditeye sahiptir. Fonlama kalitesindeki gelişmeler bankaların orta ve uzun vadede önemli likidite risklerine maruz kalma ihtimallerinin düşük olduğuna işaret etmektedir. Bankalar düzenleyici otoritenin tespit etmiş olduğu likidite karşılama oranları açısından herhangi bir sıkıntı yaşamamakta, hatta oldukça iyi durumda bulunmaktadır. Rezerv Opsiyon Mekanizması (ROM), bankaların TCMB'de tutmak zorunda oldukları Türk lirası zorunlu karşılıkların belirli bir yüzdesini

döviz (dolar ve/veya euro) ve standart altın cinsinden tesis etmelerine imkan tanıyan bir uygulama olarak, yabancı para likiditede yaşanabilecek sıra dışı dalgalanmalara karşı önemli bir tampon vazifesi görecektir. Bu imkan dahilinde, bankaların TCMB’de tutukları döviz rezervlerinin tutarı 120 milyar TL’ye yaklaşmıştır. ROM’un otomatik bir dengeleyici olarak daha etkin çalışması ve bu şekilde finansal istikrarın desteklenmesi amacıyla Türk lirası zorunlu karşılıkların döviz cinsinden tesis edilmesi imkanı uygulamasında rezerv opsiyonu katsayıları artırılmıştır. Bankalar, döviz likiditesine erişimin güçleştiği dönemlerde, likidite ihtiyaçlarının bir kısmını rezerv opsiyonu kullanımlarını azaltarak karşılayabilecektir. Merkez Bankası son dönemde döviz piyasalarında yaşanan oynaklığı sınırlamak ve döviz likiditesini artırmak amacıyla doğrudan döviz satım müdahalelerinde bulunmuştur. TCMB zorunlu karşılıkların Türk lirası olarak tutulan kısmına yapılacak faiz ödemesi düzenlemesinin, söz konusu karşılıkları TL cinsinden tutma maliyetinin politika faizine duyarlılığını büyük ölçüde azaltması ve ROM’un otomatik dengeleyici özelliğini güçlendirmesi beklenmektedir.

Sonuç

Türk finans sektörünün çok büyük bir kısmını oluşturan bankacılık sektörü; büyüme, sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, likidite, karlılık gibi temel kriterler esas alındığında başarılı bir performans sergilemekte, ekonomik faaliyetin finansmanı işlevini sağlıklı olarak sürdürmektedir. TCMB ve BDDK gibi düzenleyici otoriteler tarafından gerçekleştirilen birtakım makro ihtiyati düzenlemeler ile bankaların aşırı risk almaları önlenerek finansal istikrara katkı sağlamaları amaçlanmaktadır. Ayrıca değişen finansal koşullar karşısında TCMB faiz koridoru ve politika faizi uygulamaları ile faiz oranlarını değiştirmekte ve bu şekilde döviz kuru ve kredilerdeki aşırı volatilitenin azaltılmasını, kısa vadeli sermaye hareketliliğindeki değişkenliğin ve makro finansal risklerin sınırlandırılmasını amaçlamaktadır. Faiz kararları TCMB’nin fiyat istikrarı hedefinin yanında finansal istikrar hedefine ulaşmasında da önemli bir araçtır. Çünkü TCMB faiz oranlarında yaşanan değişikliklere bağlı olarak, piyasa faiz oranlarının para politikası davranışlarına vereceği tepkiler bireylerin yatırım ve tüketim kararlarını, dolayısıyla ülkedeki enflasyon ve üretim düzeylerini etkilemektedir. Aynı zamanda Merkez Bankası ROM’u yani Türk lirası zorunlu karşılıkların döviz cinsinden tesis edilmesi uygulamasını otomatik bir dengeleyici olarak kullanmaktadır. Temkinli para politikası duruşunu sürdüren TCMB, iç ve dış belirsizliklerin azalması ile birlikte son dönemde politika faizlerinde ölçülü indirimlere gitmiştir. Önümüzdeki dönemde de, TCMB’nin temel hedefi olan fiyat istikrarını sağlamak yanında gelişen piyasaların ve bölgenin önemli bir aktörü olan Türkiye’nin ekonomik büyüme, üretim ve istihdam olanaklarını destekleyecek yapıda yapısal politikaların oluşumunda da etkili olması beklenmektedir.

Kaynakça:

ALPARSLAN, Melike ve ERDÖNMEZ, Pelin A.. “Enflasyon Hedeflemesi ve Ülke Deneyimleri”. *Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi*. Bankacılık ve Araştırma Grubu. Sayı 35. 2000.

BDDK.

KARA, A. Hakan. (2012). "Küresel Kriz Sonrası Para Politikası", *TCMB Çalışma Tebliği*. No:12/17. TCMB Yayını. Ankara. 2012.

ÖZATAY, Fatih. *Parasal İktisat: Kuram ve Politika*, İkinci Baskı, Ankara: Efil Yayınevi. 2011.

ÖZATAY, Fatih. "Para Politikasında Yeni Arayışlar ve TCMB", *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Raporu*, R201202. Ocak 2012, ss. 1-17.

TBB. *Bankalarımız 2010*. Yayın no.276 . Mayıs 2013.

TBB. *Bankalarımız 2012*. Yayın no.294. Mayıs 2013.

TBB. *Bankalarımız 2013*. Yayın no.304 . Mayıs 2013.

TCMB. *Finansal İstikrar Raporu*. Sayı 18. Mayıs 2014.

TCMB. *Finansal İstikrar Raporu*. Sayı 19. Kasım 2014.

TCMB, Enflasyon Hedefleri,
<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Para+Politik+asi/Fiyat+Istikrari/Enflasyon+Hedefleri>

TCMB, Para Politikası, Merkez Bankası Faiz Oranları,
<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Para+Politik+asi/Merkez+Bankasi+Faiz+Oranlari>

TCMB. "2015 Yılı Para ve Kur Politikası", TCMB Yayınları, Sayı 19, Ankara. Kasım 2014.

VURAL, Umut. "Geleneksel Olmayan Para Politikalarının Yükselişi", TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara. Mart 2013.

YÜCEMEMİŞ, Başak Tanınmış. *Finansal İstikrarda Para Politikalarının Rolü*. İstanbul: Derin Yayınları. 2011.